

## SPIS TREŚCI

|                                                  |    |
|--------------------------------------------------|----|
| PRZEDMOWA .....                                  | 13 |
| 1. GENEZA PSYCHOLOGII PRACY .....                | 17 |
| 1.1. Psychologia przemysłowa i inżynierska ..... | 21 |
| 1.2. Psychologia organizacji i zarządzania ..... | 26 |

## CZĘŚĆ PIERWSZA: INTERAKCJA CZŁOWIEK–MASZYNA, CZYLI DZIAŁALNOŚĆ OPERATOROWA

|                                                                                                    |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 2. MODELE SYSTEMU CZŁOWIEK–MASZYNA .....                                                           | 36  |
| 2.1. Modele technocentryczne w psychologii przemysłowej .....                                      | 37  |
| 2.1.1. Obszar percepcji operatora obiektów technicznych .....                                      | 40  |
| 2.1.2. Obszar motoryki operatora obiektów technicznych .....                                       | 47  |
| 2.2. Modele antropocentryczne w psychologii inżynierskiej .....                                    | 49  |
| 2.2.1. Model człowiek–maszyna–wspomaganie komputerowe .....                                        | 50  |
| 2.2.2. Model człowiek–maszyna–środowisko pracy .....                                               | 56  |
| 2.2.2.1. Model człowiek–maszyna–środowisko fizyczne<br>pracy operatora .....                       | 57  |
| 2.2.2.2. Model człowiek–maszyna–środowisko społeczne<br>pracy operatora .....                      | 66  |
| 3. CHARAKTERYSTYKA PSYCHOLOGICZNA CZŁOWIEKA<br>JAKO OPERATORA ZŁOŻONYCH OBIEKTÓW TECHNICZNYCH .... | 69  |
| 3.1. Koncepcja i identyfikacja operatora w systemie człowiek–obiekt<br>techniczny (COT) .....      | 69  |
| 3.2. Percepcyjne mechanizmy działania operatorowego i pomiar .....                                 | 73  |
| 3.2.1. Aplikacyjne badania ergonomiczne nad optymalizacją źródeł<br>informacji wzrokowej .....     | 85  |
| 3.2.2. Teoretyczne aspekty cykli okoruchowych w badaniach<br>nad uwagą wzrokową operatora .....    | 96  |
| 3.3. Psychomotoryczne mechanizmy działania operatorowego i pomiar ...                              | 103 |
| 3.3.1. Rola psychomotoryki w orientacji kierunkowej człowieka ....                                 | 103 |

|                                                                                                                        |            |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| 3.3.2. Reakcje sensomotoryczne i koordynacja ruchowa .....                                                             | 107        |
| 3.3.2.1. Neuropsychologiczny mechanizm szybkości reakcji<br>motorycznej .....                                          | 111        |
| 3.3.2.2. Psychologiczne mechanizmy szybkości reakcji<br>motorycznej .....                                              | 112        |
| 3.3.2.3. Behawioralne mechanizmy szybkości reakcji<br>motorycznej .....                                                | 114        |
| 3.3.3. Model koordynacji wzrokowo-ruchowej I.P. Howarda .....                                                          | 116        |
| 3.3.4. Nawyki psychomotoryczne operatora i ich pomiar .....                                                            | 120        |
| <b>4. PSYCHOLOGICZNE PROBLEMY TRENINGU I SZKOLENIA<br/>ZAWODOWEGO .....</b>                                            | <b>121</b> |
| 4.1. Symulowanie prostych i złożonych zadań operatorowych .....                                                        | 122        |
| 4.1.1. Koordynometry do badania prostej struktury zadań<br>sensomotorycznych .....                                     | 125        |
| 4.1.2. Urządzenia symulujące fizyczne warunki pracy operatora<br>i zadania o prostej strukturze .....                  | 126        |
| 4.2. Konceptualny model działania operatorowego .....                                                                  | 131        |
| 4.3. Operacyjny model działania operatorowego .....                                                                    | 133        |
| 4.3.1. Trening w termokomorze .....                                                                                    | 134        |
| 4.3.2. Trening w barokomorze .....                                                                                     | 136        |
| 4.3.3. Trening w wirówce przeciążeniowej i katapulcie .....                                                            | 138        |
| 4.3.4. Trening czynności operatorowych w kompleksowych<br>i uniwersalnych symulatorach (analogi warsztatu pracy) ..... | 147        |
| 4.4. Szkolenie w zakresie dopasowania człowieka do realnych<br>warunków pracy .....                                    | 154        |
| <b>5. NIEZAWODNOŚĆ OPERATORA I BEZPIECZEŃSTWO PRACY .....</b>                                                          | <b>159</b> |
| 5.1. Niezawodność jako kategoria psychologiczna .....                                                                  | 159        |
| 5.2. Psychologiczne koncepcje bezpieczeństwa pracy .....                                                               | 167        |
| 5.3. Systemowe koncepcje bezpieczeństwa pracy .....                                                                    | 174        |
| 5.4. Dyskryminacja psychologiczna jako metoda zwiększania<br>niezawodności systemu człowiek-maszyna .....              | 180        |
| 5.4.1. Analiza zawodów .....                                                                                           | 181        |
| 5.4.2. Analiza stanowiska pracy .....                                                                                  | 182        |
| 5.4.3. Rekrutacja i selekcja psychologiczna .....                                                                      | 186        |

|                                                                                                                 |            |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>6. CZŁOWIEK–KOMPUTER W SŁUŻBIE OPTIMALIZACJI</b>                                                             |            |
| <b>JAKOŚCI ŻYCIA .....</b>                                                                                      | <b>197</b> |
| 6.1. Sztuczne zmysły wspomagające świadomość sytuacyjną operatora ...                                           | 202        |
| 6.1.1. Sensory elektrooptyczne .....                                                                            | 203        |
| 6.1.2. Sensory akustyczne i radar .....                                                                         | 205        |
| 6.1.3. Sensory biologiczne, chemiczne i radiacyjne .....                                                        | 206        |
| 6.1.4. Sensory medyczne .....                                                                                   | 207        |
| 6.2. Platforma sensory–interfejs jako podstawa rozwoju wysokich technologii optymalizujących jakość życia ..... | 212        |

## CZĘŚĆ DRUGA: INTERAKCJA CZŁOWIEK–CZŁOWIEK, CZYLI DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACYJNA

|                                                                                                                      |            |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>7. ORGANIZACJA JAKO UKŁAD TRANSAKCJI</b>                                                                          |            |
| <b>INTERPERSONALNYCH .....</b>                                                                                       | <b>220</b> |
| 7.1. Charakterystyka zachowania organizacyjnego .....                                                                | 220        |
| 7.1.1. Teorie konfliktu ról organizacyjnych .....                                                                    | 222        |
| 7.1.2. Teoria obszarów organizacji generujących zachowania organizacyjne M. Leitiera .....                           | 228        |
| 7.1.3. Wielowymiarowy model dopasowania suplementarnego i komplementarnego: jednostka–organizacja Amy L. Kristof ... | 229        |
| 7.2. Badanie zachowań organizacyjnych .....                                                                          | 238        |
| <b>8. STRUKTURA ORGANIZACJI .....</b>                                                                                | <b>241</b> |
| 8.1. Uniwersalny model struktury organizacji .....                                                                   | 242        |
| 8.2. Funkcjonalne modele struktury organizacji .....                                                                 | 244        |
| <b>9. JEDNOSTKOWE ZASOBY LUDZKIE W ORGANIZACJI .....</b>                                                             | <b>248</b> |
| 9.1. Czynniki biograficzno-profesjonalne jako zasób organizacyjny .....                                              | 250        |
| 9.1.1. Aspekty demograficzne .....                                                                                   | 252        |
| 9.1.2. Aspekty edukacyjne .....                                                                                      | 258        |
| 9.1.3. Aspekty społeczno-ekonomiczne .....                                                                           | 259        |
| 9.1.4. Aspekty zdrowotne .....                                                                                       | 260        |
| 9.1.5. Aspekty profesjonalne .....                                                                                   | 262        |
| 9.2. Czynniki psychologiczne jako zasób organizacyjny .....                                                          | 263        |
| 9.2.1. Inteligencja i zdolności .....                                                                                | 264        |
| 9.2.2. Osobowość, temperament, charakter .....                                                                       | 270        |

|                                                                                       |            |
|---------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| 9.2.3. Motywacja i potrzeby .....                                                     | 275        |
| 9.2.4. System wartości .....                                                          | 281        |
| 9.3. Miejsce kierownika w strukturze organizacyjnej i jego zasoby .....               | 286        |
| 9.3.1. Kompetencje kierownicze jako zasoby organizacyjne .....                        | 286        |
| 9.3.2. Style kierowania jako zasoby organizacyjne .....                               | 289        |
| 9.3.3. Autorytet władzy i zachowania przywódcze jako zasoby<br>organizacyjne .....    | 296        |
| <b>10. WŁAŚCIWOŚCI GRUPY ZADANIOWEJ JAKO ZASOBY<br/>    ORGANIZACYJNE .....</b>       | <b>301</b> |
| 10.1. Atrybuty socjologiczne grupy zadaniowej .....                                   | 301        |
| 10.2. Dynamika grupy zadaniowej .....                                                 | 303        |
| 10.3. Funkcjonowanie komunikacji w grupie zadaniowej .....                            | 307        |
| 10.4. Poczucie sprawiedliwości społecznej a efektywność<br>funkcjonowania grupy ..... | 325        |
| <b>11. SYSTEMOWE ZASOBY ORGANIZACJI .....</b>                                         | <b>330</b> |
| 11.1. Atrybuty zasobów systemowych .....                                              | 331        |
| 11.2. Kultura organizacyjna .....                                                     | 333        |
| 11.3. Polityka organizacyjna wykorzystania zasobów ludzkich .....                     | 340        |
| 11.3.1. Procedury kwalifikacji zawodowej .....                                        | 340        |
| 11.3.2. Programy szkolenia i treningu zawodowego .....                                | 343        |
| 11.3.3. Systemy rozwoju karier zawodowych i metody oceny<br>efektywności pracy .....  | 345        |
| <b>12. STRES ORGANIZACYJNY .....</b>                                                  | <b>348</b> |
| 12.1. Geneza i koncepcje stresu organizacyjnego .....                                 | 349        |
| 12.1.1. Modele biologiczne i medyczne stresu .....                                    | 349        |
| 12.1.2. Modele psychologiczne stresu .....                                            | 361        |
| 12.1.3. Modele stresu organizacyjnego .....                                           | 368        |
| 12.2. Przyczyny stresu organizacyjnego .....                                          | 373        |
| 12.2.1. Style kierowania i autorytet władzy jako źródła stresu .....                  | 373        |
| 12.2.2. Komunikacja interpersonalna jako źródło stresu .....                          | 376        |
| 12.2.3. Stres związany z kulturą organizacyjną .....                                  | 379        |
| 12.3. Skutki stresu organizacyjnego .....                                             | 386        |
| 12.3.1. Skutki incydentalne stresu organizacyjnego .....                              | 387        |
| 12.3.2. Skutki odroczone stresu organizacyjnego .....                                 | 391        |
| 12.3.2.1. Pracoholizm jako przyczyna i syndrom<br>przewlekłego przemęczenia .....     | 391        |

|                                                                                                                                                                                                   |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 12.3.2.2. Wypalenie się w zawodzie jako syndrom<br>chronicznego zmęczenia psychicznego .....                                                                                                      | 395 |
| 12.3.3. Neurastenia i choroby zawodowe związane<br>z chronicznym stresem organizacyjnym .....                                                                                                     | 399 |
| 12.4. Radzenie sobie ze stresem organizacyjnym .....                                                                                                                                              | 403 |
| 12.4.1. Strategie i style radzenia sobie ze stresem .....                                                                                                                                         | 403 |
| 12.4.1.1. Indywidualne skuteczne strategie zaradcze .....                                                                                                                                         | 409 |
| 12.4.1.2. Indywidualne nieskuteczne strategie zaradcze .....                                                                                                                                      | 418 |
| 12.4.2. Wsparcie społeczne w sytuacji stresu organizacyjnego .....                                                                                                                                | 421 |
| 12.4.3. Prewencja stresu organizacyjnego wewnątrz samej<br>organizacji .....                                                                                                                      | 425 |
| ZAKOŃCZENIE .....                                                                                                                                                                                 | 429 |
| BIBLIOGRAFIA .....                                                                                                                                                                                | 439 |
| SPIS RYCIN .....                                                                                                                                                                                  | 505 |
| SPIS TABEL .....                                                                                                                                                                                  | 511 |
| ZAŁĄCZNIKI .....                                                                                                                                                                                  | 512 |
| 1. Wykaz czasopism psychologicznych uwzględniających problematykę<br>psychologii I/O .....                                                                                                        | 512 |
| 2. Charakterystyka grup zawodowych wg Klasyfikacji Zawodów<br>i Specjalności wprowadzonej rozporządzeniem Ministra Gospodarki<br>i Pracy z dnia 8 grudnia 2004 r. (Dz.U. Nr 265, poz. 2644) ..... | 517 |
| 3. Charakterystyka grup zawodowych wg Społecznej Klasyfikacji<br>Zawodów – 2007 .....                                                                                                             | 518 |
| SUMMARY .....                                                                                                                                                                                     | 520 |